

Ungvári börtönök mélyén, 1956

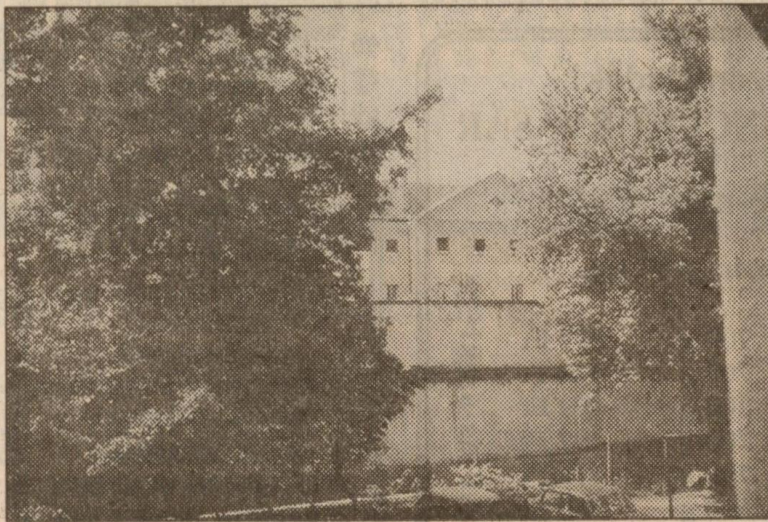
Rác István, Nyíregyházáról deportált forradalmár emlékezéséből

Fazekas Árpád

Nyíregyháza (KM) — Az 1956-os forradalom legbecesebb emlékei nem a letűnt rendszer irattáraiban (párt-archívumaiban) vagy birtokában vannak, hanem a mártírok hátramaradt irataiban, megfakult feljegyzéseiben, fényképein, illetve a még élő forradalmárok emlékezetében. A vértanúk családtagjai, illetve a forradalom tevőleges résztvevői kegyelettel őrzik ezeket a kincseket.

Most összefoglalhatom az 1956-os deportálásról az utolsó hat évben összegyűjtött ilyen megyei adatokat, amelyek cáfolják azon állítást, hogy: „Érdemi adat hiányában senki nem foglalkozott eleddig az ügyvel.” (F. Tóth Benedek: „Titkos deportálás” c. írása a 168 óra c. közéleti lap 1996. aug. 20-i számában).

Legelőször, 1990. január 21-én a civil nyíregyházi férfiak 1944. november 2-i szovjetek általi elhurcolásáról írott könyvem irodalmi bemutatóján találkoztam Bálint Pállal, az 1956. november 16-i megyei tényfeltárási bizottság vezetőjével. Odajött hozzám és négy szemközt informált a számomra teljesen ismeretlen 1956-os szovjet elhurcolásról. Elbeszélései alapján már 1990. március 3-án megjelent „Cédulaeső a rácsón át. 1956-os elhurcoltak hazahozatala” c. írásom (a Kelet-Magyarország c. napilapban), de ekkor

Az ungvári börtön

még fényképének és nevének mellőzésével. Hűséges segítőtje, a már meghalt Maleskovics Tiborné nyug. adminisztrátor-nő is nevének elhallgatását kérte. Szerencsére két és fél év múlva „Tanúskodó dokumentumok. 1956-os magyarok szovjet rabságban” c. írásom (Kelet-Magyarország 1992. nov. 14.) már közölhettem Bálint Pál munkástanácsi elnök arcképét, sőt Szűcs Sándor (Norvégia) záhonyi szabadsághős és 1956-os ungvári rab szívességéből a börtönből származó egyik dokumentumát (Kvitanci No 919, magyarul: Nyugtatvány) is. Ezt csizmájának talpbélésében sikerült „kicsempésznie” hazájából, s az ENSZ magyar ügyet vizsgáló bizottsága előtt fontos bizonyítékként szerepelt (ugyanis eleinte hihetetlennek tartották a deportálást). Ezen utóbbi cikket átvette a kanadai Magyar Élet c. lap (Toronto) 1992. dec. 5-i száma is. Az elmúlt rendszer hivatásos törté-

Archív felvétel

netírói a forradalom itteni eseményeinek egész sorát elhallgatták vagy eltorzították. Így amikor a Rác István (1904–1966) magyar-francia tanár, nyíregyházi 1956-os munkástanácsi elnökre vonatkozó élethű írásom megjelent, rövidesen felkeresett Tibor nevű fia a család birtokában nagy nehezen megőrzött 33 oldalnyi Önéletrajz c. kézirattal. Rác István deportált ezen 1965. január 7-én papírra vett és „tanárian” megírt visszaemlékezése alapvető 1956-os forrásként foglalkozik a két ungvári börtönben (Galagó és GPU) szerzett 1956. nov. 8–dec. 5. közötti tapasztalataival is. Ez utóbbiakat a következőkben röviden összefoglalom:

Rác Istvánt 1956. november 4-én éjjel a Damjanich u. 3. sz. alatti lakásán tartóztatta le egy 15–20 fős szovjet különítmény és páncélos kocsival vitte a rendőrségre. A nyíregyházi rendőrkapitányság börtö-

néből három nap után (nov. 5–6–7) szállították el 3 társával együtt megkínózva szovjet „hernyótalpas vöröskeresztes kocsi”-val a Szovjetunióba. Másnap, azaz november 8-án „úgy 11 óra felé álltunk meg és Ungváron kötöttünk ki a Galagó börtönben”. Itt három napon át toporogtak hideg cellában, míg november 10-én újra vaskalitikába zárták őket és megtevesztés céljából végzett „néhány órai le- és felautózás után kikötöttek a GPU börtönében. Micsoda motozás, micsoda bánás volt itt” (nov. 10–24. között). Itt reggel 7-től este nyolcig megállás nélkül folyt a vallatás! Ezen tortúra két hét után hirtelen véget ért és visszaillesztették őket a Galagó börtönbe (nov. 25.–dec. 5.). Végül 1956. december 5-én befejeződött Ungváron „az egy hónapi paradicsomi üdülés”, s egy GPU-s tábornok közölte velünk: nem bűnösök, őket félrevezették, rövidesen hazamehetnek. Megjegyezte itt Rác István: „Micsoda szemfényvesztő játék... Mikor kivittek, azt mondták, a magyar kormány adott át bennünket, hogy a szovjet kormány járjon el ellenünk.”

A szovjetek eddig mintegy 5000 magyar szabadságharcos (szóhasználatuk szerint: lázadó) elhurcolását ismerték el. Tény, hogy a nyíregyházi Pintér István nyug. alezredes, forradalmi vezető meghalt az ungvári börtönben. Sírhelye ismeretlen. Hány ilyen lehet? Negyven évvel 1956 után ezek a kérdések tisztázatlanok még.